

**Mintha csak
magamnak
írnám** Mezey Katalin: *Levelek haza*,
Magyar Napló Kiadó,
Budapest, 2017.

Mezey Katalin először 1989-ben megjelent könyvének főszereplője a tizenhárom–tizennégy esztendő Verthellyi Gabriella, aki 1956 végén édesanyjával együtt Nyugat-Németországba disszidál, ahol az anya nővérénél, Klárinál találnak átmenetileg otthonra. A kislány új környezetének magányában több mint fél éven át szám szerint huszonhét levelet ír budapesti barátnőjének, Ilinek. Ezek a levelek alkotják a regény huszonhét fejezetét, kiegészülve a bevezetésként és befejezésként szolgáló kerettörténettel. Az előbbiből kiderül, hogy a megírásuk idején el nem küldött levelek hogyan kerülnek végül 1977-ben a címzett birtokába, az utóbbi pedig röviden összegzi a főszereplő 1957 és 1977 közötti életét.

Tipikus levél- vagy naplóregénnyel van tehát dolgunk, amely nemcsak műfajában, de sok egyéb tekintetben is hasonlít az egyik első önálló magyar regényhez, Kármán József *Fanni hagyományaihoz*. Így például mindkét mű kerettörténettel indul, mindkét mű főszereplői nők, továbbá hasonló a főszereplők élethelyzete is: a hányatott sors, a magány, a boldogtalanság és a boldogságkeresés. A huszonhét fejezet mindegyike számozással, illetve a Kedves Ili, Ilikém, Kedves Ilikém, Édes Ilikém megszólítással kezdődik, amivel azonban ki is merül a levélregény kötelező tárháza: nincs dátum, nincs záróformula, maga a cselekmény pedig szétfeszíti a hagyományos levelezési témák kereteit. A levelek nemcsak az új környezetről, az új életről tudósítanak, hanem írójuk családjának, szüleinek, nagyszüleinek sorsán, öccsének tragikus halálán keresztül, gyerekperspektívából egy magyar polgári, értelmiségi család 1945 utáni széthullását is bemutatják.

A napló- és a levéljelleg finom megkülönböztetése bepillantást enged az érzékeny gyereklány lelki konfliktusaiba. Anyja kórházba kerülése után Gabi felismeri, hogy szüksége van egy állandó – mondhatni: fikatív – barátnőre, akivel az idegen világban legrejtettebb gondolatait is megoszthatja. Erről tanuskodnak alábbi sorai az 5. levélből: „Mióta anyu nincs itthon, főleg veled beszélgetek. Mindig azt fogalmazgatom, amit meg akarok írni neked. Lehet, hogy végül majd az egészet postára adom, és olyan lesz,

mintha egy naplót kapnál tőlem.” A 17. levélben pedig ez áll: „Nagymamának is írok leveleket. De azokban a levelekben sosem írom meg, amit neked megírok. Talán pontosan azért, mert tudom, hogy a te leveleidet nem küldöm el, talán azért olyan jó írni neked. És apunak is mindig meg-gondolom, mit írok.”

A levelek visszatartását Gabi ösztönös történelmi tapasztalatai is motiválják. Ugyanis attól tart, hogy Ilinek és szüleinek bajuk származna abból, ha egy disszidenssel leveleznének. Így tulajdonképpen lelki tőkét kovácsol az el nem küldött levelekből, amelyek az önkítárulkozás lehetőségét jelentik számára, és kialakítják, formálják önismeretét. Ezt a személyiségfejlődést bizonyítják belső vívódásai is. A leveleket – mintegy lelki gyakorlatként – gyakran visszaolvassa, és a korábban írtak miatt állandó lelkiismeret-furdalása támad; úgy érzi, jogtalanul panaszkodik, hiszen tulajdonképpen mindene megvan.

Így lesz a naplóból fejlődésregény, és ebben a fejlődési folyamatban fontos szerepet játszik a regény két másik kulcsfigurája, az anya és Klári néni. Az anya – Gabi szavaival élve – egyszemélyes világban él. Férjétől elvált, és – lányát is magával rántva – azért disszidált, hogy a családja véleménye szerint a sors büntetéséből elvesztett fia apjával, a háborúban megismert fiatal amerikai tiszttel találkozzék, akinek azonban még a címét sem tudja. Felfogása szerint a boldog, szerencsés élet kivételes, a boldogtalanság pedig mindennapos. Ebben a neurotikus állapotban kerül végül szanatóriumba, ahol egy ugyan-csak amerikai orvos oldalán kezd új életet. Lányát ugyan nem taszítja el magától, sőt: nagyon is szereti, de harmóniából, boldogságból, önmegvalósításból nem tud mintát adni neki.

Racionális, kiegyensúlyozott nagynénjével, aki szintén a háborúban ismerte meg német férjét, Gabi az otthon, a közös múlt alapján jobban megtalálja a hangot. Klári szélesebb látókörű és tárgyilagosabb hűgánál; ő nyitja fel az ilyen kérdések iránt különben is fogékony süldő lány szemét a tágabb, történelmi összefüggésekre. A lány nagynénjétől hall először a nagyobb közösségek – így a nemzet – működésének sajátosságairól. A nagynéni még a nemzetkritikával is megismerteti unokahúgát: gyakran idézi apját, aki szerint egy német vagy fantáziátlan mérnök, mint az ő férje, vagy fantáziadús gyilkos, és sokszor hivatkozik né-

met anyósára is, aki szerint viszont a magyarok szinte élvezik, hogy folyton a sebeikben vájkjálnak. Neki árulja el Gabi hosszas faggatás után a napló létezését, de annak lényegébe őt sem avatja be, mert egyre mélyülő emberismerete alapján biztos benne, hogy nem örülne annak, amit beleír. Nem örülne az ő gyökeretelenségének, magányának és örökös panaszainak a veszteségei miatt, amelyek lépten-nyomon visszaköszönnek leveleiben: először még otthon öccsét, Zolikát veszítette el, akinek kezében felrobbant egy gránát, aztán látogatóba jött nagymamája foszlattja szét reményeit, aki nem hajlandó velük maradni, és visszamegy Magyarországra, végül pedig anyja házasságával a hazatérés lehetősége is semmivé lesz.

A levelek kissé szaggatottan lüktető-ziháló stílusa, a beszélt nyelvi alakzatok, a lánynak osztálytársaival, unokatestvéreivel való érintkezésébe beépített német mondatok, a gyakori szóismétlések híven visszaadják az életben lázasan helyét kereső fiatal hősnő lelkiállapotát, kedélyhullámzásait. Ez már a fentebb idézett néhány mondatból is kiderült, de még jobban bizonyítja az a rész, amelyben a saját jövője miatt kétségek között hányódó Gabi meglátogatja anyját, akiről egy titokban kihallgatott telefonbeszélgetésből megtudta, hogy gyógyulása után újdonsült orvos ismerőséhez készül költözni:

„Valahogy nem bíztam benne, hogy sikerül, hogy egyedül is rátalálok a szanatóriumra, megtalálom anyut, jól érzi majd magát, és kedve lesz velem beszélgetni, és valahogy óvatosan, hogy meg ne sértsem, ki tudom szedni belőle, mit is tervez, hogy valóban igaz-e, amit Klári néni a nagymamának mesélt.”

„Ritka költő, még a legnagyobbak között is, aki olyan fogékony a mindennapi apró szenzációkra, mint Mezey Katalin. A napi élményeket úgy tudja versbe és verssé varázsolni, hogy felsóhajtunk: ilyen a valóság, ez a valódiság és keresetlen őszinteség! Dörgő, megrázó, nagy eseményekkel valószínűleg semmit se tudna kezdeni, de a városi lakás, a bentről kifelé nézett természet, a család: kifogyhatatlan meglepetésekkel szolgálnak a költőnek... minden fájdalommal és kevés örömmel” – írta még az 1980-as évek elején Weöres Sándor a költő Mezey Katalinról. Ezek a sorok a prózáiról Mezey Katalinra is vonatkoznak. A *Levelek haza* is a mindennapi apró szenzációk varázsára, a család kifogyhatatlan meglepetéseire, a je-

lentéktelennek tűnő külső (tárgyi) és belső (lélektani) részletek gazdagságára épül. Lássunk egy-egy példát mindegyikre!

Gabi kis ajándékokkal, az osztálylétszámnak megfelelően huszonkét kokárdával, színes papírral beraasztott dobozzal, a dobozra rajzolt Kossuth-címerrel és a dobozba tett túrós pogácsával akarja meghálálni osztálytársainak az ő tiszteletére tartott március 15-ei megemlékezést. Az aprólékos, részletező leírás egy hasonlatban kulminálódik: Klári néni túrós pogácsát süttött, egész aprókat, amelyek akkorák voltak csak, mint egy kétforintos. A jelentéktelennek tűnő kétforintos, ebben a helyzetben messze túlmutatva önmagán, a kis tárgyak tömegével együtt jelképpé, a korszak, az elhagyott haza jelképévé magasodik. A Gabi fejlődését bizonyító belső, lélektani részletek sokaságából talán az kívánczik ide a leginkább, amelyben egyéb támasz híján a felnőttek konfliktusait a maga módján próbálja elemezni: Klári sokáig nem törődik bele húga új kapcsolatába, és amikor az végül mégis be akarja mutatni barátját, férjével valami más elfoglaltság ürügyén elmennek otthonról. Gabi így kommentálja naplójában a történetet: „Talán éppen azért mentek el hazulról, hogy kitarthassanak a rosszallásuk mellett”. Ez a mondat arra vall, hogy a kislány éles szemmel veszi észre a felnőtt világ ellentmondásait.

A kerettörténet befejező része – magához a történethez képest már csak vázlatosan és elnagyoltan – Gabi további sorsát és révbeérkezését mutatja be. Gimnáziumi éveit internátusban töltötte, majd megismerte a hozzá hasonló sorsú Pedrót, házasságukból három gyerek született, akiknek olyan szülői házat szeretnének teremteni, amilyenben egyiküknek sem lehetett része.

A család, a gyereklélek Mezey Katalin munkásságának és ezen belül prózai műveinek is egyik központi motívuma. Erről tanúskodnak a pedagógiai témájú *Zöld vadon*, a szintén iskolai témájú *Lyukak az osztálykönyvben*, *A kidöntött kerítés* gyerekkori történetei és *Csutkajutka meséi*, illetve a *Kivala Palkó Nemlehet-országban*. És ebbe a sorba illeszkedik bele az Oláh Mátyás László rajzaival illusztrált *Levelek haza*, amely kifinomult lélektani ábrázolásával méltán jelenhetett meg immár harmadszor.

Ircsik Vilmos